

Co-funded
by the European Union

COUNCIL OF EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe

**Analiza sistemului juridic național din Republica Moldova
privind recuperarea costurilor în cauzele penale**

**Pe baza expertizei lui Vladimir Grosu,
Conferențiar universitar și consultant al Consiliului Europei**

Mai 2025

Acest raport a fost elaborat în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și al Consiliului Europei "Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova". Conținutul acestuia este responsabilitatea exclusivă a autorului. Punctele de vedere exprimate aici nu pot fi considerate în niciun caz ca reflectând opinia oficială a Uniunii Europene sau a Consiliului Europei.

Tabelul de conținut

I. Introducere.....	3
II. Recuperarea costurilor în cauzele penale: analiza cadrului juridic (Codul de procedură penală, alte reglementări) în lumina jurisprudenței naționale și a standardelor CE 4	
Modelul existent de recuperare a costurilor și cheltuielilor în cauzele penale în Republica Moldova.....	4
Justificarea costurilor și cheltuielilor în cauzele penale	6
Tipuri de costuri și cheltuieli în cauzele penale	7
Persoane îndreptățite la recuperarea costurilor și cheltuielilor în cauzele penale	12
Cine plătește costurile și cheltuielile în cauzele penale (statul, inculpatul sau alți participanți la procedură)? Recuperarea costurilor în cauzele penale de la învinuit/ inculpat.....	13
Încetarea urmăririi penale pe temei de nereabilitare	16
Situații în care pârâtul este sub pragul sărăciei, insolvabil, decedat sau minor	18
Recuperarea cheltuielilor de judecată în cauzele penale de către inculpat	21
Puterea discreționară a instanței în ceea ce privește acordarea cheltuielilor de judecată (limitarea cuantumului cheltuielilor etc.) și criteriile de acordare a costurilor și cheltuielilor	25
Cine decide dacă costurile sunt recuperabile? Orice decizie privind recuperarea costurilor este supusă unei căi de atac?	26
Ar trebui să existe o prezumție pro sau contra acordării cheltuielilor de judecată?	26
III. Concluzii și recomandări	27
Anexa 1. Întrebări pentru discuțiile focus-grup	30
Anexa 2. Dispoziții relevante din legislația națională	32

I. Introducere

- 1. Domeniu de aplicare.** În cursul procesului penal, părțile acuzării și apărării, alți participanți (interpret, expert etc.) la proces sunt supuși anumitor costuri și cheltuieli legate de executarea acțiunilor procedurale în cauza penală. În această ordine de idei, articolul 227 din Codul de procedură penală (CPP) prevede că "*Cheltuielile judiciare sunt cheltuielile suportate potrivit legii pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului penal*". Alte norme de procedură penală reglementează tipurile acestor costuri denumite de Codul de procedură penală "cheltuieli judiciare" și persoanele care au dreptul la compensarea costurilor și cheltuielilor. În acest context, capitolul va analiza cadrul juridic și jurisprudența actuală din Republica Moldova privind recuperarea cheltuielilor în cauzele penale.
- 2.** De asemenea, scopul capitolului este de a identifica eventualele lacune și neajunsuri ale politicii de justiție penală, ale cadrului legal și ale jurisprudenței instanțelor judecătorești din Republica Moldova, de a oferi o analiză a situației "așa cum este", de a prezenta constatările și recomandările privind acțiunile care trebuie întreprinse pentru a asigura o coerență a politicii de justiție penală și a legislației în acest sens, precum și îmbunătățirea jurisprudenței instanțelor judecătorești, după caz, față de conformitatea cu standardele și bunele practici ale Consiliului Europei (CE).
- 3. Metodologie.** Analiza din prezentul capitol se bazează pe constatările rezultate în urma cercetării documentare și a discuțiilor de grup cu judecători, procurori, avocați și executori judecătorești. Cercetarea documentară se bazează pe o analiză a cadrului juridic (CPP, Legea nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești), recomandările Curții Supreme de Justiție (CSJ) și rapoartele Procuraturii Generale, jurisprudența instanțelor moldovenești (1) privind recuperarea costurilor în cauzele penale, date oficiale de la alte instituții relevante, documente de politică și alte rapoarte. Cercetarea documentară ar trebui să ofere o înțelegere solidă a *status quo-ului* privind recuperarea costurilor în cauzele penale în Republica Moldova, după caz, în lumina standardelor CE, inclusiv a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO). Discuțiile în cadrul focus-grupurilor au avut drept scop verificarea modului în care prevederile legale analizate sunt aplicate în practică, eventualele probleme în aplicarea legislației și dacă există aspecte care ar necesita o completare sau modificare a legii și alte aspecte. În ceea ce privește criteriile privind componența focus-grupului, discuțiile au fost purtate cu judecători ai judecătoriilor, procurori din cadrul procuraturilor teritoriale și specializate, avocați practicieni în materie penală și executori judecătorești.

1 Deciziile Curții Supreme de Justiție, dar și ale instanțelor inferioare (judecătorii, Curți de Apel) vor fi analizate în măsura în care au fost confirmate de Curtea Supremă de Justiție și dacă aceste decizii pot fi considerate relevante și reprezentative în acest moment, ceea ce înseamnă că ar reflecta practica judiciară actuală.

II. Recuperarea costurilor în cauzele penale: analiza cadrului juridic (Codul de procedură penală, alte reglementări) în lumina jurisprudenței naționale și a standardelor CE

4. Urmărirea penală a infractorilor este o funcție fundamentală a statului. Deoarece procurorul și alți participanți la procedurile penale au cheltuit resurse pentru a descoperi infracțiunea și a dovedi încălcarea legii, poate fi rezonabil să se recupereze o parte sau toate costurile respective. Totuși, în orice caz, este necesar să se respecte standardele privind drepturile omului și să se mențină un echilibru adecvat între interesele concurente ale participanților la procedurile penale atunci când se recuperează costurile în cauzele penale

Modelul existent de recuperare a costurilor și cheltuielilor în cauzele penale în Republica Moldova

5. Problema costurilor judiciare și a cheltuielilor suportate în cursul procedurilor penale este abordată oarecum periferic atât în doctrina juridică de specialitate, cât și în jurisprudența instanțelor naționale. Cadrul de reglementare ce se aplică cheltuielilor judiciare în cauzele penale nu a suferit modificări conceptuale cel puțin în ultimii 20 de ani și nu a fost adaptat pentru a reflecta evoluțiile recente din jurisprudența CtEDO. Această lipsă de aliniere creează un risc de nerespectare a dreptului la un proces echitabil, în special a principiului prezumției nevinovăției și a altor standarde privind drepturile omului.

Spre deosebire de legile altor state care se referă la "costurile și cheltuielile judiciare" suportate în cauzele penale, legislația procedurală a Republicii Moldova nu utilizează termenul "costuri", ci se referă doar la recuperarea "cheltuielilor judiciare".

6. CPP al Republicii Moldova este principalul act legislativ care reglementează tipurile de costuri judiciare, categoriile de persoane care au dreptul la rambursare și cele obligate să suporte costurile, în funcție de rezultatul procedurilor penale sau de propriile acțiuni care generează cheltuieli specifice. O altă lege-cheie în acest domeniu este Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 a Republicii Moldova (Legea nr. 1545/1998), care reglementează procedura de reparare a prejudiciilor cauzate de acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești. Această lege nu numai că reglementează procedura de despăgubire, dar abordează, de asemenea, în mod cuprinzător răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate de acțiunile ilicite comise de sistemul judiciar, de procurori sau de organele de urmărire penală în timpul procedurilor penale, în special în cazurile în care inculpatul este achitat. Din această perspectivă, Legea nr. 1545/1998 cuprinde domeniul compensării cheltuielilor judiciare din contul statului în favoarea acuzatului/inculpatului în cazuri de achitare sau alte soluții/situații similare. În schimb, CPP reglementează alte situații care implică rambursarea cheltuielilor judiciare avansate de stat, în special în cazurile care duc la condamnarea inculpatului sau la rezultate similare (de exemplu, încetarea procedurilor penale pe așa-numitele "temeiuri de nereabilitare", cum ar fi amnistia), precum și alte circumstanțe (de exemplu, reconcilierea dintre inculpat și victimă) care nu conduc la achitarea

învinuitului/inculpatului. Având în vedere că Legea nr. 1545/1998 a fost considerată învechită și conține numeroși termeni ambigui și confuzi, Ministerul Justiției din Republica Moldova elaborează în prezent o nouă lege menită să înlocuiască Legea nr. 1545/1998. Legislația propusă vizează alinierea la standardele moderne de justiție și respectarea drepturilor omului.

7. Articolul 227 alineatul (1) din Codul de procedură penală prevede că "*cheltuieli judiciare sînt cheltuielile suportate potrivit legii pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului penal.*". Astfel, conceptul de "cheltuieli judiciare" acoperă costurile suportate atât în timpul fazei de anchetă penală, cât și în timpul fazei judiciare. Cu toate acestea, scopul declarat al legii - "*asigurarea bunei desfășurări a procesului penal*" - este oarecum ambiguu (2), deoarece acuzarea și apărarea pot avea interpretări diferite, posibil chiar diametral opuse, ale ceea ce constituie "buna desfășurare a procesului penal". În orice caz, legea procedurală, deși nu detaliază natura juridică a cheltuielilor judiciare, le definește în sens larg ca fiind costuri suportate în cadrul unui proces penal. Cu toate acestea, doctrina restrânge această definiție, susținând că "*prin natura lor, cheltuielile avansate de stat sunt cele necesare pentru efectuarea actelor de procedură sau de probațiune dispuse de organele de urmărire penală în vederea asigurării celerității instrumentării unei cauze penale și acumulării probatoriului pentru susținerea ulterioară a învinuirii aduse unei persoane.*"(3) Această interpretare limitează oarecum domeniul de aplicare al conceptului juridic de "cheltuieli judiciare", deoarece consideră cheltuieli doar cele dispuse de organele de urmărire penală, fără a lua în considerare actele procedurale dispuse de instanțe sau avansate de alți subiecți procesuali (de exemplu, martori, victime). În ciuda unor astfel de opinii doctrinare, alineatul (2) al articolului 227 CPP și practica judiciară califică drept "cheltuieli judiciare" nu numai sumele avansate de organele de cercetare penală pentru acumularea probelor și derularea procedurilor penale, ci și sumele suportate în aceste scopuri de alți participanți la procedurile penale.

8. Articolul 227 alineatul (3) din Codul de procedură penală clarifică faptul că "*cheltuielile judiciare se plătesc din sumele alocate de stat dacă legea nu prevede altă modalitate*". Această dispoziție stabilește că cheltuielile judiciare sunt suportate în primul rând de stat, dar pot fi suportate opțional și de alți participanți la procedurile penale (de exemplu, acuzatul, inculpatul, martorii, victimele etc.). Statul avansează cheltuielile judiciare prin alocarea fondurilor necesare bugetelor organelor de justiție penală (de exemplu, organele de aplicare a legii, procuratura, instanțele judiciare), care acoperă costurile legate de actele procedurale, după caz (de exemplu, expertize, extrădarea inculpatului, traducerea documentelor străine în contextul comisiilor rogatorii etc.).

2 Pentru comparație, a se vedea Legea din 23.03.2019 privind cheltuielile judiciare în materie penală și cheltuielile asimilate și introducerea articolului 648 în Codul de procedură penală al Regatului Belgiei, care stipulează în paragraful 1, art.3: "*Cheltuielile judiciare în materie penală sunt costurile, fie plătite, fie avansate pentru recuperarea lor de la una sau mai multe părți condamnate, declarate vinovate sau responsabile civilmente, sau părți civile care au eșuat în acțiunea lor, de către Serviciul Public Federal de Justiție,*"

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2019032318&able_name=loi#LNK0001.

3 Artur Airapetean, Marina Corgoja, *Compensarea cheltuielilor judiciare suportate de stat pentru instrumentarea cauzelor penale - corelarea normelor de drept procesual și practica judiciară, Legea și Viața*, septembrie 2018, p.13.

9. După cum s-a menționat anterior, CPP nu prezintă o claritate explicită în ceea ce privește conturarea temeiului juridic sau a raționamentului care stă la baza recuperării "cheltuielilor judiciare" de la o parte în procesul penal în beneficiul altei părți. Fraza de la articolul 227 alineatul (1) din Codul de procedură penală, care prevede că *"Cheltuielile judiciare sunt cele efectuate ... pentru a asigura buna desfășurare a procesului penal"*, abordează *problema motivului pentru care* statul avansează cheltuielile judiciare. Cu toate acestea, aceasta nu elucidează suficient temeiul juridic sau justificarea recuperării acestor cheltuieli de la un subiect procesual în beneficiul altuia în cadrul procesului penal.

10. În conformitate cu articolul 229 alineatul (4) din Codul de procedură penală, *" în cazul condamnării câtorva persoane în aceeași cauză, **cheltuielile judiciare se repartizează în dependență de vinovăția, gradul de răspundere și situația materială a fiecăreia din ele**"*.

11. În conformitate cu articolul 229 alineatul (5) din Codul de procedură penală, *"(5) În cazul încetării **urmăririi penale în urma împăcării părții vătămate cu învinuitul, inculpatul, instanța de judecată poate trece cheltuielile judiciare în sarcina părții vătămate, a învinuitului, inculpatului sau numai a uneia din părți**"*.

12. Astfel, alineatul (4) al articolului 229 din CPP conturează temeiul juridic al culpei penale a făptuitorului (4), explicată prin faptul că simplul act de săvârșire a infracțiunii declanșează mecanismul penal al statului și necesită acțiuni procedurale, care implică în mod inerent anumite cheltuieli. În schimb, articolul 229 alineatul (5) din CPP oferă temeiul juridic al culpei procesuale a subiectului procesual: cheltuielile sunt generate de acțiunile procesuale întreprinse de subiectul procesual responsabil, care s-au dovedit a fi nejustificate sau au fost respinse de procuror sau de instanță.

13. În ceea ce privește temeiul juridic pentru cheltuielile judiciare, CSJ a declarat următoarele :

*"Angajarea de cheltuieli judiciare într-o cauză penală este cauzată de săvârșirea unei infracțiuni care necesită efectuarea urmăririi penale și judecarea cauzei în vederea aplicării legii penale celui care a săvârșit-o. Ca urmare, cheltuielile judiciare sunt imputabile inculpatului condamnat pentru săvârșirea infracțiunii, temeiul juridic fiind culpa sa penală, întrucât fără săvârșirea infracțiunii, cheltuielile nu ar fi fost suportate."*⁵

Jurisprudența citată a CSJ confirmă opinia exprimată mai sus, culpa penală a autorului este temeiul juridic pentru impunerea cheltuielilor judiciare inculpatului/părții condamnate în cazul condamnării sale.

14. Stabilirea temeiului juridic sau a justificării recuperării cheltuielilor judiciare este o chestiune de politică penală care ar simplifica sarcina instanțelor de a decide care subiect procedural ar trebui să suporte aceste cheltuieli. Dimpotrivă, aceasta ar putea clarifica cine dintre participanți nu ar trebui să suporte în mod echitabil anumite costuri sau cheltuieli, în

4 A se vedea Grigore Gr. Theodoru, Ioan-Paul Chiș, *Tratat de drept procesual penal*, editura Hamangiu, ediția a 4^a, p. 597-598

5 Decizia CSJ din 18 mai 2022, cauza nr. 1ra-285/22.

funcție de comportamentul lor procedural (cum ar fi solicitarea unei expertize repetate sau depunerea unui apel sau recurs care sunt respinse), situația financiară, rezultatul cauzei, tipul hotărârii (achitare, condamnare sau încetarea procesului penal) sau alte circumstanțe.

Tipuri de costuri și cheltuieli în cauzele penale

15. Nu toate cheltuielile avansate de stat sau de un alt subiect în cadrul procesului penal au natura juridică a unei "cheltuieli judiciare" în temeiul CPP. Articolul 227 alineatul (2) din CPP oferă o listă în acest sens, stipulând că *"Cheltuielile judiciare cuprind sumele:*

- 1) plătite sau care urmează să fie plătite martorilor, părții vătămate, reprezentanților lor, experților, specialiștilor, interpreților, traducătorilor și asistenților procedurali;*
- 2) cheltuite pentru păstrarea, transportarea și cercetarea corpurilor delict;*
- 3) care urmează a fi plătite pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat;;*
- 4) cheltuite pentru restituirea contravalorii obiectelor deteriorate sau nimicite în procesul de efectuare a expertizei judiciare sau de reconstituire a faptei;*
- 5) cheltuite în legătură cu efectuarea acțiunilor procesuale în cauza penală."*

16. Articolul 228 din CPP, citat mai jos, deși într-o anumită măsură se suprapune cu anumite dispoziții ale articolului 227 din CPP, oferă de asemenea clarificări suplimentare cu privire la tipurile de cheltuieli care trebuie compensate în urma procesului penal. Astfel, articolul 228 din CPP stipulează:

"Compensarea cheltuielilor suportate de persoanele participante la procesul penal. (1) În modul prevăzut de legea procesuală penală, din sumele alocate de stat vor fi compensate următoarele cheltuieli judiciare suportate de către martori, partea vătămată, partea civilă, asistenții procedurali, interpreți, traducători, experți, specialiști, reprezentanții legali ai părții vătămate, ai părții civile:

- 1. cheltuielile făcute în legătură cu prezentarea la citare în organul de urmărire penală și în instanță;*
- 2. cheltuieli de cazare;*
- 3. salariul mediu pentru întreaga perioadă de participare la procesul penal;*
- 4. cheltuielile de reparare, restabilire a obiectelor care au fost deteriorate în urma utilizării lor în cadrul acțiunilor procesuale la cererea organului de urmărire penală sau a instanței.*

(2) Organele, întreprinderile, instituțiile și organizațiile de stat sînt obligate să păstreze salariul mediu pentru toată perioada de timp în care partea vătămată, reprezentantul ei legal, asistentul procedural, interpretul, traducătorul, specialistul, expertul, martorul au participat în procesul penal la citarea organului de urmărire penală sau a instanței..

(3) Expertului și specialistului li se recuperează, de asemenea, costul materialelor care le aparțin și care au fost utilizate pentru executarea însărcinării respective.

(4) Expertul, specialistul, interpretul, traducătorul au dreptul la recompensă pentru executarea obligațiilor, afară de cazurile când le-au executat în cadrul unei însărcinări de serviciu.

(5) Cheltuielile suportate de persoanele menționate la alin.(1) vor fi recuperate la cererea acestora în baza unei hotărâri a organului de urmărire penală sau a instanței în mărimea stabilită de legislația în vigoare."

17. Astfel, cheltuielile judiciare enumerate la articolele 227-228 din CPP sunt sume alocate sau suportate în legătură cu executarea actelor de procedură penală, administrarea probelor sau conservarea probelor materiale, precum și remunerarea subiecților/participanților la procesul penal (specialiști, avocați, experți, martori).

18. Trebuie remarcat faptul că articolul 227 alineatul (2) punctul 5 din CPP califică drept cheltuieli judiciare, în plus față de cele enumerate la articolul 227 alineatul (2) din CPP, alte sume *"suportate în legătură cu îndeplinirea acțiunilor procedurale în cauza penală"*. Acest lucru creează, la prima vedere, impresia că lista sumelor indicate la articolul 227 alineatul (2) din CPP nu este exhaustivă. Cu toate acestea, domeniul de aplicare al articolului 227 alineatul (2) punctul 5 din CPP este limitat în mod semnificativ atunci când este examinat în coroborare cu articolul 228 din CPP, care specifică tipurile exacte de cheltuieli care pot fi compensate.

19. Instanțele naționale au confirmat interpretarea restrictivă a acestor norme, respectiv a sumelor care pot fi recuperate cu titlu de cheltuieli judiciare într-o cauză penală. În Recomandarea nr. 39 cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluționarea acțiunii civile, în procesul penal, (6) CSJ din Republica Moldova a abordat problema dacă acțiunea civilă într-o cauză penală este sau nu supusă taxei de stat, și anume, dacă taxa de stat poate fi colectată drept cheltuieli judiciare în cadrul unei cauze penale. CSJ a explicat:

"Cheltuielile judiciare sunt reglementate de prevederile art. 227-229 din Codul de procedură penală. Dat fiind caracterul complex al obligației suportării cheltuielilor judiciare în procesul penal, se cere abordarea temeiurilor legale în virtutea cărora survin acestea.

Potrivit textului legal (art. 227 alin.(2) CPP), în cadrul cheltuielilor judiciare sunt cuprinse: sumele plătite sau care urmează a fi plătite martorilor, părților vătămate, reprezentanților lor, experților, specialiștilor, interpreților, traducătorilor și asistenților procedurali; sumele cheltuite pentru păstrarea, transportarea și cercetarea corpurilor delictive; sumele care urmează a fi plătite pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat; cheltuielile pentru restituirea contravalorii obiectelor deteriorate sau nimicite în procesul de efectuare a expertizei sau de reconstituire a faptei; sumele cheltuite în legătură cu efectuarea acțiunilor procesuale în cauza penală.

6 Recomandarea nr. 39 a CSJ cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluționarea acțiunii civile, în procesul penal

Prin urmare, instanța care soluționează acțiunea civilă în cadrul procesului penal, admitând acțiunea parțial sau total, nu este în drept să încaseze taxa de stat la buget din contul inculpatului, deoarece aceasta nu intră în cheltuielile judiciare reglementate de art. 227 alin.(2) CPP, spre deosebire de prevederile art. 82 al Codului de procedură civilă, care stipulează că cheltuielile judiciare în procedura civilă sunt compuse și din taxa de stat."

20. Din păcate, Curtea Supremă de Justiție, în Recomandarea nr. 39, a omis oportunitatea de a clarifica modul în care "taxa de stat" se raportează la articolul 227 alineatul (2) punctul 5 din Codul de procedură penală, care prevede recuperarea altor sume "*cheltuite în legătură cu desfășurarea acțiunilor procesuale în cauza penală*". În practică, un exemplu de sume "*cheltuite în legătură cu desfășurarea acțiunilor procesuale în cauza penală*" include cheltuielile legate de exhumarea unui cadavru - o acțiune care nu este menționată în mod expres la articolul 227 alineatul (2) din CPP, dar în anumite cauze penale, astfel de cheltuieli judiciare sunt inevitabile. Cu toate acestea, în mod tacit, dar contradictoriu, concluzionăm că Curtea Supremă de Justiție a lăsat să se înțeleagă că o sumă, pentru a fi colectată ca "cheltuieli judiciare" într-o cauză penală, trebuie să fie prevăzută în mod expres în alineatul (2) al articolului 227 din CPP.
21. În jurisprudența instanțelor naționale, s-a făcut o distincție între cheltuielile judiciare și **costurile legate de administrarea justiției**. Acestea din urmă includ sumele alocate pentru compensarea activității ofițerilor de urmărire penală, a procurorilor, a judecătorilor, a personalului auxiliar, pentru întreținerea spațiilor în care își desfășoară activitatea aceste organe, a locurilor de detenție și de întreținere a persoanelor bănuite de săvârșirea unei infracțiuni, a învinuiților și a inculpaților aflați în arest preventiv, precum și cheltuielile pentru materialele consumabile. În prezent, aceste costuri de "administrare a justiției" sunt suportate în ultimă instanță de către stat, deși, în opinia autorului, unele dintre ele ar putea fi suportate în mod echitabil de către inculpat sau altă parte la cauza penală care este responsabilă de cauzarea lor. Soluțiile din alte jurisdicții susțin ideea că serviciul public al justiției nu este unul gratuit, (7), ceea ce ar însemna că mult mai puține cheltuieli din categoria "administrare a justiției" ar trebui să rămână în sarcina statului, care furnizează acest serviciu public al justiției. În același timp, după cum reiese din jurisprudența citată mai jos, acest subiect prezintă interes pentru organele de justiție penală din Republica Moldova și ar necesita o analiză mai aprofundată în ceea ce privește o posibilă modificare a cadrului juridic al costurilor în cauzele penale.
22. Prin hotărârea de condamnare din 26 iulie 2018, Judecătoria Bălți, Oficiul Central (8), a respins cererea procurorului de recuperare a cheltuielilor judiciare, care includeau salariul ofițerului de urmărire penală pentru 25 de ore de muncă. Printr-o altă hotărâre de condamnare din 6 iunie 2019, Judecătoria Bălți, sediul central, a respins cererea procurorului de recuperare a cheltuielilor judiciare de la persoana condamnată în beneficiul statului, care au fost suportate pe parcursul procesului penal, argumentând "*Instanța reține că dispoziția legală nu include în categoria cheltuielilor judiciare salariul procurorului, salariul ofițerului de urmărire penală, cheltuielile de deplasare sau rechizitele de birou, cum*

7 În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a României a statuat că "*nicio dispoziție constituțională nu impune ca administrarea justiției să fie gratuită. Prin urmare, costurile suportate de o parte care se află în culpă procesuală trebuie să fie suportate de aceasta*". (Decizia nr.254 din 23 aprilie 2019).

8 Sentința Judecătoriei Bălți, sediul central, din 26 iulie, dosar 1-386/2018.

ar fi hârtie, imprimantă, etc. În plus, în conformitate cu dispozițiile Legii privind procuratura nr. 3 din 25 februarie 2016 și Legea privind salarizarea judecătorilor și procurorilor nr. 328 din 23 decembrie 2013, procurorii sunt plătiți de la bugetul de stat. Prin urmare, dreptul procesual penal nu prevede compensarea salariului procurorului din contul persoanei condamnate. În ceea ce privește recuperarea cheltuielilor judiciare de la inculpatul Ț.L. pentru consumabile (hârtie, imprimantă), instanța apreciază că această cerere este neîntemeiată, întrucât normele procesual penale nu prevăd în mod expres plata din contul persoanei condamnate a cheltuielilor judiciare pentru hârtie, imprimantă, cheltuieli de deplasare etc. În aceste condiții, instanța apreciază că se impune respingerea cererii procurorului de recuperare din contul persoanei condamnate a cheltuielilor judiciare în folosul statului, astfel cum sunt enumerate în anexa la dosarul penal, respectiv: salariul procurorului, salariul ofițerului de poliție judiciară, consumabile de birou și cheltuieli de deplasare în sumă totală de 2.146,52 lei, întrucât toate aceste cheltuieli judiciare sunt suportate de stat și plătite din bugetul de stat" (9). Această linie jurisprudențială, confirmată de instanțele superioare, a pus capăt încercărilor procurorilor de a recupera din contul inculpatului condamnat cheltuielile judiciare clasificate drept "administrare a justiției", după cum s-a discutat și cu procurorii și judecătorii intervievați.

- 23.** Punctul de vedere al instanțelor moldovenești cu privire la respingerea recuperării cheltuielilor legate de furnituri de birou, hârtie, copiatoare etc. ca "cheltuieli judiciare" în cauzele penale diferă de situația din alte țări, cum ar fi România, unde, la determinarea cheltuielilor judiciare, sunt luate în considerare costurile suportate de organele de cercetare penală și de alte agenții, inclusiv pentru producerea fotografiilor judiciare și a înregistrărilor audio-video, a hârtiei, a tipăriturilor și a altor materiale care constituie dosarele penale, precum și a altor sarcini efectuate în timpul anchetei penale care au necesitat plăți din fonduri publice (10).
- 24.** În alt context, legislația procesual-penală privind cheltuielile judiciare conține alte inconsecvențe și contradicții. Articolul 227 alineatul (3) din Codul de procedură penală atribuie cheltuielilor judiciare numai sumele care trebuie plătite pentru furnizarea de asistență juridică garantată de stat (asistență judiciară), cu excepția celor plătite pentru serviciile unui avocat ales.
- 25.** Articolul 228 alineatul (1) din Codul de procedură penală consideră cheltuieli judiciare cele efectuate în legătură cu înfățișarea în fața organului de cercetare penală sau în fața instanței. Pe de altă parte, articolul 7 literele e) și g) din Legea nr. 1545/1998, care reglementează repararea prejudiciilor în caz de achitare a inculpatului sau în alte situații în care acuzarea nu reușește să dovedească vinovăția inculpatului, califică sumele plătite pentru asistență juridică și cheltuielile efectuate în legătură cu citarea organului de urmărire penală, a procuraturii sau a instanței de judecată drept daune materiale rezultate din acțiunile ilegale ale autorităților statului, care trebuie compensate de stat. Astfel, Legea nr. 1545/1998 nu face o distincție între cheltuielile judiciare și prejudiciile materiale cauzate de acțiunile ilegale ale autorităților statului, care trebuie să fie colectate. Această situație reflectă o lipsă de coerență conceptuală, iar legiuitorul ar trebui să unifice abordarea: sumele plătite avocaților la alegere și pentru citațiile de a se prezenta în fața procurorului

9 Sentința Judecătoriei Bălți, sediul central, din 6 iunie 2019, nr. 1-855/2017

10 Note de curs, Investigații criminale, Școala Națională de Grefieri din România.

sau a instanței judiciare ar trebui atribuite cheltuielilor judiciare sau daunelor materiale? Rezolvarea acestor inconsecvențe ar contribui la o mai mare claritate în domeniul cheltuielilor judiciare. Adăugarea în Codul de procedură penală a unei definiții care să clarifice natura juridică a cheltuielilor judiciare - obligații financiare, plăți categorizate legate de activitățile organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judiciare - ar contribui la soluționarea problemei identificate și la prevenirea clasificării acestora drept daune materiale.

- 26.** Astfel, este evident că, în practică, după cum au menționat participanții la discuțiile din cadrul focus-grupurilor, organele de aplicare a legii suportă anumite tipuri de cheltuieli care nu sunt clasificate drept cheltuieli judiciare în temeiul articolelor 227-228 din CPP, sau instanțele judiciare, din cauza unei interpretări restrictive, sunt reticente în a recunoaște anumite categorii de sume drept cheltuieli judiciare recuperabile, de exemplu cheltuieli pentru gestionarea bunurilor sechestrate într-o cauză penală (un proiect legislativ este în curs de elaborare în acest sens); cheltuieli pentru escortarea inculpatului la o audiere în instanță atunci când aceasta este amânată din cauza absenței unui co-inculpat aflat în libertate; cheltuieli pentru readucerea forțată (la procuror sau la instanță); cheltuieli pentru distrugerea echipamentelor speciale (de către persoana căreia i se aplică măsuri speciale de investigație fără notificare oficială) cheltuieli legate de distrugerea brățărilor electronice aplicate persoanelor aflate în arest la domiciliu sau în alte cazuri; costul stick-urilor USB/ hard disk-urilor pe care este înregistrat dosarul electronic (care conține de obicei mai multe volume) pentru a fi transmis avocatului inculpatului în vederea revizuirii și pentru a evita întârzierile.
- 27.** În plus față de întrebarea "ce sume suportate de participanții la procedurile penale ar putea fi clasificate drept cheltuieli judiciare?", cuantificarea cheltuielilor judiciare în scopul recuperării acestora este un alt subiect extrem de relevant în practica actuală.
- 28.** În cadrul focus-grupului, participanții au exprimat opinia că, în practică, nu există probleme cu privire la cuantificarea anumitor cheltuieli judiciare și, prin urmare, acestea nu prezintă probleme practice în ceea ce privește recuperarea în cazul în care partea interesată solicită acest lucru. Aceste cheltuieli includ: expertiza judiciară, serviciile de specialitate sau serviciile de traducere a documentelor (costul este confirmat de documentul de plată pentru serviciile de expertiză în contul instituției de expertiză sau al serviciului de traducere), onorariile avocaților (suma plătită este confirmată de ordinul de plată pentru serviciile juridice și există recomandări ale Uniunii Avocaților cu privire la onorariile recomandabile ale avocaților) și cheltuielile legate de extrădarea inculpatului (documentele financiare care confirmă sumele cheltuite sunt prezentate de autoritatea penitenciară care escortează persoana extrădată din străinătate).
- 29.** În același timp, în practică, nu există aproape niciun caz de compensare a cheltuielilor judiciare suportate de martori și de alte persoane-participanți la procesul penal - în special în ceea ce privește salariul/venitul acestora pentru timpul petrecut la dispoziția procurorului sau a judecătorului (participarea la audieri, ședințe de judecată sau alte acte procedurale) sau pentru deplasarea/prezentarea acestora la organul de urmărire penală sau la instanță. Acest lucru se datorează aparent absenței documentelor justificative de plată, ceea ce creează dificultăți în cuantificarea acestor cheltuieli. Au fost exprimate opinii

potrivit cărora ar fi necesar să se adopte un cadru de reglementare care să stabilească sume minime pentru anumite tipuri de cheltuieli în absența documentelor justificative pentru cheltuielile efectuate de martori sau de alți participanți.

Persoane îndreptățite la recuperarea costurilor și cheltuielilor în cauzele penale

- 30.** Articolul 228 alineatul (1) din CPP stabilește cercul de persoane - participanți/subiecți procesuali - care au dreptul la despăgubiri pentru cheltuielile judiciare din fondurile alocate de stat, și anume: martori, partea vătămată, partea civilă, asistenți procedurali, interpreți, traducători, experți, specialiști și reprezentanți legali ai părții vătămate și ai părții civile.
- 31.** În conformitate cu articolul 228 alineatul (2) din Codul de procedură penală, *"organele de stat, întreprinderile, instituțiile și organizațiile de stat sunt obligate să mențină salariul mediu pentru întreaga perioadă în care partea vătămată, reprezentantul său legal, asistentul procedural, interpretul, traducătorul, specialistul, expertul sau martorul au participat la procesul penal la convocarea organului de urmărire penală sau a instanței"*. Putem observa că, în conformitate cu această dispoziție legală, doar întreprinderile și instituțiile de stat, nu și cele private, sunt obligate să mențină salariul mediu pentru întreaga perioadă de participare a persoanei la procesul penal. Această dispoziție tratează angajații din sectorul privat mai puțin favorabil în comparație cu cei din sectorul public, ceea ce ar putea fi problematic din perspectiva principiului egalității, garantat de articolul 16 din Constituție și de articolul 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Pe de altă parte, menținerea salariului participantului/subiectului procesual de către instituția de stat în timpul procesului penal poate crea obstacole în recuperarea cheltuielilor judiciare din contul persoanei condamnate, deoarece, în acest caz, instituția de stat, și nu martorul sau partea vătămată, astfel cum se prevede la articolul 228 alineatul (1) din CPP, ar fi îndreptățită să solicite despăgubiri pentru sumele plătite cu titlu de salariu participantului/subiectului procesual care a lipsit de la serviciu ca urmare a convocării de către procuror sau judecător și al cărui salariu a fost menținut.
- 32.** În conformitate cu articolul 228 alineatul (4) din CPP, *"expertul, specialistul, interpretul și traducătorul au dreptul la compensații pentru îndeplinirea sarcinilor lor, cu excepția cazurilor în care le-au îndeplinit în cadrul unei misiuni de serviciu"*.
- 33.** Prin Hotărârea nr. 270 din 15 martie 2006 (11), care nu a fost modificată de la adoptarea sa, Guvernul a reglementat mecanismul de compensare a cheltuielilor judiciare, aprobând sumele de bani care urmează să fie plătite persoanelor care s-au prezentat în urma unei citații din partea instanței sau a organelor de cercetare penală.

Astfel, martorii, partea vătămată, partea civilă, asistenții procedurali, interpreții, traducătorii, experții, specialiștii și reprezentanții legali ai părții civile și ai părții vătămate au dreptul la:

11 Hotărârea Guvernului nr. 270 din 15 martie 2006 cu privire la aprobarea mărimilor sumelor bănești achitate persoanelor fizice citate de către instanța judecătorească, organele de urmărire penală, de examinare a materialelor administrative și cele de executare a documentelor executorii.

1. O recompensă pe oră pentru timpul în care au fost sustrate de la ocupația lor principală, pentru toate categoriile de persoane convocate, cu 0,3 unități convenționale pe oră, dar nu mai mult de 1,8 unități convenționale pe zi;
 2. Compensarea cheltuielilor de călătorie, diurnă și cazare. În absența biletelor/documentelor de călătorie, plata pentru transportul în Republica Moldova se va face în conformitate cu tariful minim.
 3. Remunerația orară pentru munca prestată: pentru interpreți de la 0,3 la 0,4 (traducere orală); pentru traducători de la 0,3 la 0,4 pentru 1 000 de caractere tipărite; pentru experți, specialiști și educatori (psihologi) de la 0,3 la 0,5 unități convenționale. Quantumul remunerației pentru experți, specialiști, educatori (psihologi) și traducători se stabilește în funcție de nivelul lor de calificare și de complexitatea activității desfășurate.
- 34.** În conformitate cu articolul 228 alineatul (5) din Codul de procedură penală, cheltuielile efectuate de martori, partea vătămată, partea civilă, asistenții procedurali, interpreții, traducătorii, experții, specialiștii și reprezentanții legali ai părții vătămate sau ai părții civile vor fi rambursate la cererea acestora, pe baza unui ordin al organului de cercetare penală sau a unei hotărâri judecătorești, în cuantumul stabilit de lege. De aici rezultă că, în practică, cheltuielile judiciare sunt avansate de partea interesată în prezența persoanei citate sau sunt suportate inițial de martor, specialist etc., iar ulterior rambursate, la cerere, prin ordonanța procurorului sau prin hotărârea instanței, din fondurile persoanei împotriva căreia se va pronunța instanța.
- 35.** În practică însă, Hotărârea de Guvern nr. 270 din 15.03.2006, care nu a fost modificată nici măcar o dată de la adoptarea sa pentru a fi adaptată la cerințele actuale, nu este utilizată de instanțe sau de procurori pentru a servi drept temei juridic pentru compensarea cheltuielilor suportate de participanți în cursul procesului penal.

Cine plătește costurile și cheltuielile în cauzele penale (statul, inculpatul sau alți participanți la procedură)? Recuperarea costurilor în cauzele penale de la învinuit/ inculpat

- 36.** Articolul 229 din Codul de procedură penală răspunde la întrebarea referitoare la cine și în ce măsură suportă cheltuielile într-o cauză penală:

"(1) Cheltuielile judiciare sunt suportate de condamnat sau sunt trecute în contul statului.

(2) Instanța de judecată poate obliga condamnatul să recupereze cheltuielile judiciare, cu excepția sumelor plătite interpreților, traducătorilor, precum și apărătorilor în cazul asigurării inculpatului cu avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, atunci când aceasta o cer interesele justiției și condamnatul nu dispune de mijloacele necesare. Achitarea cheltuielilor judiciare poate fi suportată și de condamnatul care a fost eliberat de pedeapsă sau căruia i-a fost aplicată pedeapsă, precum și de persoana în privința căreia urmărirea penală a fost încetată pe temeiuri de nereabilitare.

(3) Instanța poate elibera de plata cheltuielilor judiciare, total sau parțial, condamnatul sau persoana care trebuie să suporte cheltuielile judiciare în caz de insolvabilitate a acestora

sau dacă plata cheltuielilor judiciare poate influența substanțial asupra situației materiale a persoanelor care se află la întreținerea lor.

(4) În cazul condamnării câtorva persoane în aceeași cauză, cheltuielile judiciare se repartizează în dependență de vinovăția, gradul de răspundere și situația materială a fiecăreia din ele.

(5) În cazul încetării urmăririi penale în urma împăcării părții vătămate cu învinuitul, inculpatul, instanța de judecată poate trece cheltuielile judiciare în sarcina părții vătămate, a învinuitului, inculpatului sau numai a uneia din părți.

(6) În caz de deces al condamnatului până la intrarea în vigoare a sentinței, cheltuielile judiciare nu pot fi puse în sarcina succesorilor lui.

(7) În cazul condamnaților minori, pot fi obligați la achitarea cheltuielilor judiciare părinții sau tutorii minorului condamnat dacă se constată că ei au avut neajunsuri serioase la îndeplinirea obligațiilor lor față de minor."

37. În conformitate cu articolul 229 alineatul (1) din CPP, ca măsură primară, în cazurile în care procesul penal se încheie cu condamnarea inculpatului, statul încearcă să recupereze cheltuielile judiciare avansate de el însuși sau de alte subiecte procesuale enumerate la articolul 228 alineatul (1) din CPP, în primul rând din fondurile părții condamnate.

38. În jurisprudența sa, CSJ a argumentat obligația persoanei condamnate de a suporta cheltuielile judiciare în conformitate cu articolul 229 din CPP după cum urmează:

"Obligația inculpatului de a suporta cheltuielile judiciare este primară și integrală, întrucât săvârșirea unei infracțiuni conduce inevitabil la începerea urmăririi penale și judecarea cauzei, pentru ca pedeapsa să fie aplicată făptuitorului. Obligația de a suporta cheltuielile judiciare revine în primul rând inculpatului, chiar dacă partea vătămată și partea civilă au provocat cheltuieli prin cererile lor. În plus, obligația de a suporta cheltuielile judiciare este integrală, acoperind toate cheltuielile necesare pentru ca prima instanță să pronunțe o condamnare." (Decizia Secției penale a CSJ din 30 mai 2018, cauza nr. 1ra-984/2018).

39. Cu toate acestea, trebuie să abordăm cu prudență poziția CSJ cu privire la afirmația potrivit căreia "obligația de a suporta cheltuielile judiciare este integrală, incluzând toate cheltuielile necesare pentru pronunțarea unei condamnări", deoarece unele cheltuieli se pot dovedi a nu fi fost strict necesare, excluzând culpa procesuală a inculpatului condamnat, sau recuperarea altor cheltuieli poate să nu fie echitabilă sau în conformitate cu garanțiile unui proces echitabil. În astfel de cazuri, aceste cheltuieli ar trebui să fie suportate de stat sau de un alt participant la procesul penal.

40. Articolul 229 alineatul (2) din CPP prevede în mod expres că cheltuielile judiciare pot fi impuse spre plată indiferent dacă persoana condamnată a fost condamnată la o pedeapsă penală sau scutită de pedeapsă. Această reglementare pare a fi echitabilă, deoarece (ne)aplicarea pedepsei nu ar trebui să se intersecteze cu problema costurilor într-o cauză penală, întrucât motivele pentru aplicarea sau scutirea de pedeapsă sunt diferite de cele pentru cheltuielile judiciare.

41. Pe de altă parte, articolul 229 alineatul (2) din CPP prevede în mod expres că *"Instanța de judecată poate obliga condamnatul să recupereze cheltuielile judiciare, cu excepția sumelor plătite interpreților, traducătorilor, precum și apărătorilor în cazul asigurării inculpatului cu avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, atunci când aceasta o cer interesele justiției și condamnatul nu dispune de mijloacele necesare."* Prin urmare, obligația persoanei condamnate de a suporta cheltuielile judiciare nu este, de fapt, una integrală. Articolul 229 alineatul (2) din CPP interzice recuperarea de la persoana condamnată a sumelor plătite interpreților și traducătorilor, chiar dacă persoana condamnată dispune de resurse financiare. Sumele plătite avocatului care oferă asistență juridică garantată de stat (asistență juridică) pot fi recuperate de la persoana condamnată numai dacă aceasta dispune de mijloace suficiente.
42. Articolul 6 § 3 (e) din CEDO se referă la asistența unui interpret, în timp ce alineatul (2) al articolului 229 din CPP se referă la asistența interpretului și a traducătorului, fără a exista o înțelegere clară a diferenței dintre asistența interpretului și a traducătorului.
43. Articolul 6 alineatul (3) litera (e) garantează dreptul la asistență gratuită a unui interpret pentru traducerea sau interpretarea tuturor documentelor sau declarațiilor din cadrul procedurii pe care este necesar ca acuzatul să le înțeleagă sau să fie redactate în limba instanței pentru a beneficia de un proces echitabil (12).
44. Totuși, această obligație nu merge atât de departe încât să solicite o traducere scrisă a tuturor elementelor de probă scrise sau a documentelor oficiale din cadrul procedurilor (13). De exemplu, absența unei traduceri scrise a unei hotărâri nu implică în sine o încălcare a articolului 6 § 3 litera (e) din CEDO (14). Textul articolului 6 § 3 (e) se referă la un "interpret", nu la un "traducător". Acest lucru sugerează că asistența lingvistică orală poate satisface cerințele CEDO (15).
45. În concluzie, legea de procedură penală a Republicii Moldova garantează dreptul la asistență gratuită a unui interpret la un nivel ceva mai ridicat decât cel impus de CEDO.
46. În ceea ce privește colectarea cheltuielilor pentru asistență juridică garantată de stat în cadrul sistemului de asistență juridică din contul persoanei condamnate, autorul consideră că alineatul (2) al art. 229 din CPP de asemenea nu ridică probleme din perspectiva CEDO. Desigur, aceasta cu condiția ca jurisprudența CtEDO în acest domeniu să fie luată în considerare. În ceea ce privește existența unei obligații de rambursare a cheltuielilor de asistență juridică (și anume, cele aferente avocatului, indiferent dacă acesta este desemnat de inculpat sau de instanță), CtEDO a stabilit că o astfel de obligație nu ar fi neapărat incompatibilă cu articolul 6 din CEDO. Acest lucru ar fi valabil numai dacă ar afecta în mod negativ caracterul echitabil al procedurilor (16). Nu s-a considerat că a rezultat un caracter inequitabil în cazul în care obligația de a rambursa anumite costuri a apărut după încheierea procedurii în care persoana în cauză a fost reprezentată de avocați numiți într-un mod

12 *Luedicke, Belkacem și Koç c. Germaniei*, 1978, § 48; *Ucak c. Regatului Unit* (dec.), 2002; *Hermi c. Italiei* [MC], 2006, § 69; *Lagerblom c. Suediei*, 2003, § 61.

13 *Kamasinski c. Austriei*, 1989, § 74.

14 *Kamasinski c. Austriei*, § 85.

15 *Hermi c. Italiei* [MC], 2006, § 70; *Husain c. Italiei* (dec.), 2005.

16 *Croissant c. Germaniei*, nr. 13611/88, 25 septembrie 1992. Această hotărâre a fost urmată în *Pfister c. Germaniei* (dec.), nr. 19512/92, 7 septembrie 1993.

compatibil cu cerințele articolului 6 din CEDO, iar sumele solicitate pentru acestea nu sunt excesive. Cu toate acestea, în practică, statul nu încearcă să recupereze cheltuielile efectuate în cadrul sistemului de asistență judiciară.

Încetarea urmăririi penale pe temei de nereabilitare

47. Norma legală de la articolul 229 alineatul (2) din CPP clarifică faptul că plata cheltuielilor judiciare poate fi impusă nu numai inculpatului condamnat, ci și inculpatului în legătură cu care urmărirea penală a fost încetată din așa-numitele temeiuri de "nereabilitare": "***Plata cheltuielilor judiciare poate fi suportată și de... persoana față de care urmărirea penală a fost încetată din motive de nereabilitare.***"⁽¹⁷⁾ În primul rând, observăm o inconsecvență în această dispoziție, deoarece o cauză penală poate fi încetată pe temeiuri de nereabilitare nu numai în faza de urmărire penală, așa cum prevede dispoziția analizată, ci și după trimiterea cauzei la instanța de judecată. Cu toate acestea, această dispoziție nu abordează situația recuperării cheltuielilor judiciare de la inculpat în cazul în care cauza penală a fost încetată de instanță în timpul procesului.

48. În conformitate cu articolul 285 alineatul (2) din CPP: "***Încetarea urmăririi penale are loc în cazurile de nereabilitare a persoanei, prevăzute la art. 275 pct. 4)–9) din prezentul cod, precum și dacă există cel puțin una din cauzele prevăzute la art. 53 din Codul penal sau dacă se constată că:***

1) plîngerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată, a fost încheiată o tranzacție în cadrul procesului de mediere sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plîngerii prealabile sau legea penală permite împăcarea;

2) persoana nu a atins vîrsta la care poate fi trasă la răspundere penală;

3) persoana a săvîrșit o faptă prejudiciabilă fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical."

Punctele 4)-9) de la articolul 275 din Codul de procedură penală enumeră următoarele motive de încetare a unei anchete penale, considerându-le temeiuri de "nereabilitare":

17 Legea nu ne dă o definiție legală a "nereabilității", dar o putem deduce din interpretarea *a contrario* a articolului 112 din Codul penal al Republicii Moldova, potrivit căruia "Articolul 112. Reabilitarea judecătorească

(1) Dacă persoana care a executat pedeapsa penală a dat dovadă de o comportare ireproșabilă, la cererea sa, instanța de judecată poate anula antecedentele penale pînă la expirarea termenelor de stingere a acestora. Drept condiții pentru primirea cererii de reabilitare judecătorească pot fi :

a) condamnatul nu a comis o nouă infracțiune; b) a expirat cel puțin jumătate din termenul prevăzut la art.111 alin.(1) și (2);

c) condamnatul a avut o comportare ireproșabilă;

d) condamnatul a achitat integral despăgubirile civile, la plata cărora a fost obligat prin hotărîre judecătorească, precum și cheltuielile de judecată ;

e) condamnatul își are asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, a atins vîrstă de pensionare sau este incapabil de muncă.

(2) Reabilitarea anulează toate incapacitățile și decăderile din drepturi legate de antecedentele penale."

4) a intervenit termenul de prescripție sau amnistia;

4¹) fapta constituie o contravenție;

5) a intervenit decesul făptuitorului;

6) lipsește plângerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe, conform art.276, numai în baza plîngerii acesteia sau plîngerea prealabilă a fost retrasă;

7) în privința unei persoane există o hotărîre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri;

8) în privința unei persoane există o hotărîre neanulată de neîncepere a urmăririi penale, de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a procesului penal pe aceleași acuzații;

9) există alte circumstanțe prevăzute de Codul penal care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală."

49. Articolul 53 din Codul penal prevede cazuri de exonerare de răspundere penală, considerate și cazuri de "nereabilitare", în care autorul faptei poate fi obligat la plata cheltuielilor judiciare:

"a) liberarea de răspundere penală a minorilor în cazul comiterii pentru prima dată a unei infracțiuni minore sau mai puțin grave;

b) liberarea de răspundere penală cu impunerea răspunderii contravenționale;

c) în cazul renunțării voluntare la comiterea infracțiunii;

d) în caz de căință activă;

e) în caz de schimbare a situației;

f) în cazul liberării condiționate;

g) în cazul prescripției de tragere la răspundere penală."

50. Reabilitarea este un concept al sistemului de justiție penală și este considerată de către doctrina penală și legislația penală, inclusiv cea a Republicii Moldova, în lumina funcțiilor și scopurilor pedepsei penale, împreună cu restabilirea echității sociale, corectarea/reeducarea persoanei condamnate, prevenirea specială („incapacitarea”) și prevenirea generală. Reabilitarea vizează capacitățile morale ale persoanei care sunt relevante pentru răspunderea penală. Etichetarea ca "nereabilitare" nu poate fi privită separat de conceptul de pedeapsă penală, rezultând astfel mai multe efecte negative: afectarea gravă a reputației inculpatului, publicitate negativă, prezumția de vinovăție, probleme de angajare, imposibilitatea recuperării cheltuielilor efectuate în temeiul Legii nr. 1545/1998.

Calificarea automată drept "nereabilitare" a multor temeuri de încetare a procesului penal - care pot determina recuperarea cheltuielilor judiciare din contul inculpatului, de exemplu încetarea procesului penal ca urmare a expirării termenului de prescripție, a decesului făptuitorului sau a retragerii plîngerii prealabile a părții vătămate, poate ridica probleme din perspectiva principiului prezumției nevinovăției, fie prin excluderea pe nedrept a răspunderii statului pentru eventualele erori comise în instrumentarea cauzelor penale.

51. Alineatul (3) al articolului 229 din Codul de procedură penală permite instanței să " elibereze de plata cheltuielilor judiciare, total sau parțial, condamnatul sau persoana care trebuie să suporte cheltuielile judiciare în caz de insolabilitate a acestora sau dacă plata cheltuielilor judiciare poate influența substanțial asupra situației materiale a persoanelor care se află la întreținerea lor ". Pe de altă parte, articolul 229 alineatul (4) din CPP oferă instanței dreptul de a împărți cheltuielile judiciare între participanții/complicii la infracțiune: *"În cazul condamnării mai multor persoane în aceeași cauză, ... în funcție de vinovăție, de gradul de răspundere și de situația financiară a fiecăreia dintre acestea."*
52. Astfel, în cazul în care recuperarea cheltuielilor din contul persoanei condamnate nu este posibilă din cauza situației financiare a acesteia sau nu pare a fi echitabilă, atunci - statul suportă cheltuielile și acest aspect nu este reexaminat după finalizarea cauzei penale, chiar dacă situația financiară a persoanei condamnate se îmbunătățește în măsura în care aceasta își poate permite plata acestei sume de bani. Această situație diferă de legislația altor state, de exemplu Germania, unde chestiunea atribuirii cheltuielilor judiciare este examinată după ce hotărârea de condamnare devine definitivă - la etapa de executare a hotărârii (18) de către biroul pentru stabilirea costurilor atașat instanței, când situația financiară a persoanei condamnate poate fi diferită de cea dinaintea adoptării hotărârii de condamnare.
53. În orice caz, autorul consideră că renunțarea statului la colectarea cheltuielilor judiciare în cazul situației financiare precare a inculpatului/condamnatului este conformă cu CEDO.
54. Cu toate acestea, CEDO a lăsat deschisă întrebarea dacă, în cazul în care o astfel de rambursare ar putea fi solicitată în cadrul unui sistem juridic național, ar fi compatibil cu articolul 6 alineatul (3) litera (c) din CEDO ca statul să continue să solicite rambursarea integrală sau parțială a costurilor de apărare ale acuzatului după ce acesta a stabilit subsecvent că nu are mijloace suficiente pentru a le suporta.
55. În conformitate cu articolul 229 alineatul (5) din Codul de procedură penală, în cazul reconcilierii dintre partea vătămată și inculpat/vinovat, iar procesul penal nu se încheie cu o hotărâre de condamnare, ci cu o decizie de încetare, instanța poate fie să impute cheltuielile judiciare părții vătămate, fie să oblige ambele părți să plătească aceste cheltuieli. Această normă subliniază vinovăția procesuală a ambelor părți, inclusiv a părții vătămate, ca temei juridic pentru impunerea cheltuielilor judiciare. Aceasta permite instanței să oblige atât partea vătămată și/sau inculpatul să suporte, integral sau parțial, cheltuielile judiciare. Cu toate acestea, această normă este defectuoasă și ar putea genera anumite dificultăți în practică, deoarece sugerează că, în caz de reconciliere între partea vătămată și inculpat, statul nu este obligat să suporte anumite cheltuieli judiciare, chiar dacă, în cursul desfășurării procedurii penale, procurorul sau instanța admit anumite erori sau forme de abuz. Eliminarea automată a răspunderii statului ridică probleme din perspectiva CEDO: posibilitatea despăgubirii pentru faptele ilicite săvârșite de autorități

trebuie să fie deschisă tuturor persoanelor, indiferent de inițiatorul procedurii penale sau de rezultatul procesului! De asemenea, trebuie avut în vedere că, în practică, pot apărea situații în care organele statului manifestă exces de zel sau abuz, combinate cu recunoașterea vinovăției de către inculpat sau finalizate cu împăcarea părților etc. Astfel de acte de abuz sau erori nu își pierd caracterul ilicit ca urmare a recunoașterii vinovăției, a reconcilierii părților sau a finalizării procedurii penale cu un anumit tip de acord, iar statul ar trebui să rămână responsabil, în special prin suportarea cheltuielilor judiciare, cel puțin parțial.

56. În conformitate cu articolul 229 alineatul (6) din CPP: "*În caz de deces al condamnatului până la intrarea în vigoare a sentinței, cheltuielile judiciare nu pot fi puse în sarcina succesorilor lui.*" În aplicarea acestei norme, trebuie să se aibă grijă să se respecte principiul prezumției nevinovăției.
57. Din această regulă, deducem că cheltuielile judiciare pot fi atribuite succesorilor condamnatului în cazul în care condamnatul moare după intrarea în vigoare a sentinței, iar cheltuielile nu au fost încă plătite de condamnat. Nu a fost identificată nicio jurisprudență cu privire la această chestiune pentru a examina modul în care instanțele naționale aplică articolul 229 alineatul (6) din CPP și niciun judecător din grupul de discuții nu a fost în măsură să ofere exemple din propria practică pentru a ilustra modul în care a fost aplicată regula menționată anterior.
58. În primul rând, trebuie observat că aplicarea în practică a normei de la articolul 229 alineatul (6) din CPP ar putea fi problematică, deoarece costurile judiciare pot fi atribuite succesorilor persoanei condamnate (decedate) în contextul unui proces penal la care succesorul nu a participat, ceea ce ar putea ridica probleme în lumina articolului 6 alineatul (1) din CEDO (dreptul la un proces echitabil) și/sau a articolului 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO (protecția proprietății).
59. În cauza *Silickienė c. Lituaniei*, CtEDO a examinat conformitatea cu articolul 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO în ceea ce privește confiscarea bunurilor provenite din activități infracționale, dispusă de instanță în privința soțului reclamantei, care era decedat la momentul confiscării. În cauza *Silickienė*, CtEDO a stabilit principiul conform căruia: "*persoanelor ale căror bunuri sunt confiscate ar trebui să li se acorde în mod oficial statutul de părți la procedurile în cadrul cărora se dispune confiscarea*" (19). În același context, CEDO a adăugat: "*În ceea ce privește echilibrul dintre acest obiectiv și drepturile fundamentale ale reclamantului, Curtea reiterează că, în cazul confiscării bunurilor, echilibrul just depinde de numeroși factori, inclusiv de comportamentul proprietarului. Prin urmare, Curtea trebuie să stabilească dacă instanțele lituaniene au luat în considerare **gradul de culpă sau de diligență al reclamantei sau, cel puțin, raportul dintre comportamentul acesteia și infracțiunile care au fost comise***" (AGOSI c. Regatului Unit, 24 octombrie 1986, § 54, Seria A nr. 108; *Arcuri și alții c. Italiei* (dec.), nr. [52024/99](#), 5 iulie 2001). Deși jurisprudența CtEDO citată mai sus se referă la confiscarea bunurilor de origine penală, considerăm în continuare că transferul cheltuielilor judiciare avansate/încasate într-o cauză penală - sume de bani de origine legală, către succesorii persoanei condamnate decedate, în scopul aplicării alineatului (6) al articolului 229 din CPP, trebuie să aibă loc numai în cadrul unei alte

proceduri în fața unei instanțe care ar lua în considerare factori, precum comportamentul succesorilor, gradul lor de vinovăție sau precauție.

60. Într-o altă cauză, *Lagardère c. Franței* (20) (nr. 18851/07, 12 aprilie 2012, § 54), CtEDO a examinat conformitatea cu articolul 6 alineatul (1) din CEDO în contextul admiterii acțiunii civile de către instanța penală și a ordonanței de încasare a unei sume de bani din contul reclamantului, în situația în care reclamantul era succesorul tatălui său, care a fost acuzat și a decedat în timpul procesului său penal. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât: *"La Cour constate que la mise en cause civile du requérant en sa qualité d'avoir droit est la conséquence directe de ce constat de culpabilité post-mortem, préalable à la fois nécessaire et déterminant pour faire naître les obligations civiles à sa charge. Le requérant ne pouvait dès lors valablement discuter ni du bien-fondé des sommes susceptibles d'être mises à sa charge ni, du moins partiellement, de leur montant, dès lors que cela découlait nécessairement des constats faits par la cour d'appel sous le volet pénal."* ("Curtea constată că acțiunea civilă contra reclamantului în calitate de moștenitor este consecința directă a acestei constatări postume a vinovăției, o condiție atât necesară, cât și determinantă pentru crearea obligațiilor civile impuse acestuia. Prin urmare, reclamantul nu putea contesta în mod valabil nici justificarea sumelor care puteau fi puse în sarcina sa, nici, cel puțin parțial, cuantumul acestora, acestea rezultând în mod necesar din constatățile făcute de Curtea de Apel sub aspect penal.")
61. În cele din urmă, atunci când se pronunță cu privire la problema recuperării costurilor, instanțele ar trebui să se ghideze de principiile care pot fi derivate din jurisprudența CtEDO: în cazul în care, în cadrul procedurii penale, instanța examinează acțiunea civilă și ar putea lua o decizie care ar putea afecta bunurile altor persoane decât inculpatul (de exemplu, părinții sau tutorii minorului condamnat în temeiul alineatului 7 din articolul 229 din CPP) prin încasarea de daune-interese sau cheltuieli, instanța ar trebui să implice persoana respectivă în procedură (*Lagardère c. Franței*, *Silickienė c. Lituaniei* etc.), precum și să ia în considerare factori precum gradul de culpă sau de diligență, relația dintre comportamentul acesteia și infracțiunile care au fost comise; recuperarea cheltuielilor de la succesorii persoanei condamnate decedate nu contravine jurisprudenței CtEDO, întrucât CtEDO a considerat că este normal ca datoriile fiscale, ca și alte datorii contractate de persoana decedată, să fie plătite din succesiune. (*A.P., M.P. și T.P. c. Elveției*, nr. 19958/92, 29 august 1997, § 46).
62. În conformitate cu alineatul (7) al articolului 229 din CPP: *"În cazul condamnaților minori, pot fi obligați la achitarea cheltuielilor judiciare părinții sau tutorii minorului condamnat dacă se constată că ei au avut neajunsuri serioase la îndeplinirea obligațiilor lor față de minor."* În acest caz, ca și în cazul alineatului (6) al articolului 229 din Codul de procedură penală, legea nu oferă clarificări în ceea ce privește mecanismul de plată a cheltuielilor judiciare din contul părinților sau al tutorilor minorilor condamnați, deoarece în centrul cauzei penale se află fapta penală și vinovăția minorului, nu faptele părinților. Situația devine mai problematică în cazul în care părinții minorului nu participă la procedurile penale.

63. În același timp, articolul 63 din Codul contravențional prevede că constituie contravenție *"Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, educare și instruire a copilului"*. În acest context, apare confuzia cu privire la întrebarea dacă judecătorul cauzei penale este legat de hotărârea pronunțată în cauza contravențională în temeiul articolului 63 din Codul contravențional (care stabilește îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor părintești față de minor) înainte de a decide cu privire la plata cheltuielilor judiciare de către părinții sau tutorele minorului condamnat, sau dacă aceștia sunt competenți să efectueze o examinare independentă a comportamentului părintelui minorului acuzat?
64. În urma discuțiilor din cadrul grupului de reflecție, o judecătoare a prezentat un caz pe care îl examinase în legătură cu un infractor minor pe care îl condamnase și pe care îl obligase la plata cheltuielilor judiciare aferente cauzei penale - cu toate acestea, numai după majoratul (18 ani) minorului. Instanța a dispus încasarea cheltuielilor de judecată din contul minorului condamnat, în pofida faptului că a stabilit existența unor deficiențe grave din partea părinților în ceea ce privește îndeplinirea obligațiilor părintești față de minor. Trebuie subliniat faptul că CPP nu prevede în mod clar competența judecătorilor de a amâna plata cheltuielilor judiciare din contul condamnatului minor până la majoratul minorului.
65. Lipsa jurisprudenței, precum și cauza penală menționată anterior, prin care instanța a amânat obligația minorului de a plăti cheltuielile judiciare până la majoratul acestuia, denotă ezitarea instanțelor de a aplica norma de la articolul 229 alineatul (7) din CPP.
66. În același timp, statul nu poate transfera integralitatea cheltuielilor judiciare minorului condamnat sau părinților acestuia. Articolul 22 din Directiva (UE) 2016/800 (21) din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale obligă statele membre ale UE să suporte, în contextul procedurilor penale, costurile care decurg din articolul 7 (dreptul la o evaluare individuală), 8 (dreptul la examinare medicală) și 9 (dreptul la înregistrarea audio-video a interogărilor), indiferent de rezultatul procedurii. Astfel, costurile judiciare, cum ar fi înregistrarea audio-video, odată avansate de stat, rămân în sarcina acestuia.
67. În ceea ce privește consecințele pentru un inculpat care nu plătește cheltuielile a căror recuperare a fost dispusă, omisiunea condamnatului de a plăti cheltuielile dispuse în contul său nu poate duce la agravarea pedepsei care i-a fost aplicată și nu poate influența în mod negativ condamnarea pronunțată de instanța penală.

Recuperarea cheltuielilor de judecată în cauzele penale de către inculpat

68. În mod normal, cheltuielile de judecată ar trebui să fie rambursate inculpaților care obțin câștig în cauzele penale în care se dovedește că inculpatul este nevinovat, în care urmărirea penală a fost exercitată în mod necorespunzător sau cu neglijență sau, eventual, în alte cazuri.

21 Directiva (UE) 2016/800 din 11 mai 2016 a Parlamentului European și a Consiliului privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale.

69. Legea nr. 1545/1998, astfel cum a fost modificată cel mai recent în 2018, reglementează situațiile de compensare a prejudiciilor, inclusiv rambursarea cheltuielilor judiciare, cauzate inculpatului prin *"prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești "*. Articolul 2 din Legea nr.1545/1998 prevede o definiție confuză a noțiunii de "acțiuni ilicite": *"acțiuni sau inacțiuni ale organului ... de urmărire penală sau ale instanței de judecată, care exclud vinovăția acestora, al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nicio persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată, (erori) ori fapte ale persoanelor cu funcție de răspundere din organul de urmărire penală sau din instanța de judecată, manifestate prin încălcarea intenționată a normelor procedurale și materiale în timpul procedurii penale sau contravenționale (infracțiuni);"*

70. Articolul 6 din Legea nr.1545/1998 prevede că prejudiciul sau cheltuielile judiciare se recuperează dacă au fost cauzate prin acte ilicite în cazul:

- a) devenirii definitive și irevocabile a sentinței de achitare;
- b) scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare ;
- c) adoptării de către instanța judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului contravențional în legătură cu reabilitarea persoanei fizice;
- d) adoptării, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art. 313 alin.(5) din Codul de procedură penală, în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații.

71. Astfel, în conformitate cu articolul 6 din Legea nr. 1545/1998, fostul învinuit/inculpat va putea solicita recuperarea prejudiciului, inclusiv a cheltuielilor judiciare suportate în cadrul cauzei penale, numai în cazul în care este achitat printr-o hotărâre definitivă, este scos de sub urmărirea penală sau procesul este încetat pe temei de nereabilitare. În conformitate cu articolul 275 din CPP, următoarele motive de încetare a procesului penal sunt considerate de "reabilitare": 1) faptul infracțiunii nu există; 2) fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune; 3) fapta nu întrunește elementele infracțiunii.

74. În conformitate cu legea, încetarea urmăririi penale pe temei de nereabilitare nu conferă dreptul la recuperarea cheltuielilor suportate de fostul inculpat, chiar dacă aceste cauze s-ar finaliza fără infirmarea prezumției nevinovăției. În plus, procurorul sau judecătorul ar putea comite o faptă ilicită atunci când îl condamnă pe inculpat. Cu toate acestea, Legea nr. 1545/1998 nu deschide în mod oficial calea recuperării cheltuielilor judiciare sau a altor daune în astfel de cazuri.

75. Astfel, în conformitate cu articolele 3 și 6 din Legea nr. 1545/1998, se deduce că, în urma unei hotărâri de achitare, fostul inculpat nu ar avea dreptul automat la repararea prejudiciului și a cheltuielilor judiciare suportate în cadrul cauzei penale în care a fost achitat. Legea condiționează repararea prejudiciului și a cheltuielilor judiciare de caracterul ilegal al faptei prin care au fost limitate drepturile inculpatului. Prin act ilegal, din punctul de vedere al legii, se înțelege - deciziile autorităților judiciare penale prin care acestea au dispus anumite acte de procedură, cum ar fi reținerea ilegală, arestarea preventivă ilegală,

declarația de a nu părăsi localitatea sau țara, tragerii ilegale la răspunderea penală; condamnarea ilegală, confiscarea ilegală a bunurilor, supunerea ilegală la muncă neremunerată în folosul comunității; efectuarea ilegală de percheziții, ridicări, concedierea sau suspendarea ilegală din muncă (funcție), precum și alte acțiuni procedurale care limitează drepturile persoanelor fizice sau juridice; efectuarea de măsuri speciale de investigații cu încălcarea dispozițiilor legale. Astfel, legea se referă, de fapt, la aproape toate tipurile de decizii adoptate de organul de urmărire penală, de procuratură, de judecătoria de instrucție și de instanțe în timpul fazei de urmărire penală, precum și la măsurile sau activitățile și hotărârile judecătorești. Cu toate acestea, legea nu prevede în mod explicit că aceasta ar fi aplicabilă altor măsuri procedurale care limitează drepturile persoanei, cum ar fi arestul la domiciliu, eliberarea provizorie sub control judiciar sau eliberarea provizorie pe cauciune, ceea ce ar putea conduce la practici judiciare incoerente.

76. În pofida prevederilor Legii nr. 1545/1998, jurisprudența instanțelor naționale a urmat un alt curs în ceea ce privește recuperarea cheltuielilor și despăgubirilor în favoarea persoanei achitate; în cazul achitării inculpatului, instanțele nu încearcă, de regulă, să stabilească caracterul ilegal al arestării sau al altor măsuri procesuale adoptate de procuror sau judecător în cadrul cauzei penale. Astfel, în cauza *Topală Sergiu c. Ministerului Justiției* (22) instanța a susținut :

" Conform art.2 alin.(1) din Legea nr.1545-XIII din 25.02.1998, *acțiuni ilicite reprezintă acțiuni sau inacțiuni ale organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată, care exclud vinovăția acestora, al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată, (erori) ori fapte ale persoanelor cu funcție de răspundere din organul de urmărire penală sau din instanța de judecată, manifestate prin încălcarea intenționată a normelor procedurale și materiale în timpul procedurii penale sau contravenționale (infrațiuni) ... Din prima parte a noțiunii expusă prin lege, desprindem câteva elemente esențiale ale acțiunilor ilicite: acțiuni sau inacțiuni ale organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată, care nu neapărat să fie ilegale și exclud vinovăția acestora; dar al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată. Altfel spus, pentru a încadra acțiunile sau inacțiunile organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată, în acțiuni ilegale nu-i neapărat ca agenții statului să neglijeze legea la emiterea, de exemplu, a procesului verbal de reținere, ordonanței de punere sub învinuire, emiterea mandatului de arest, etc. Legiuitorul prin art.2 din Legea nr.1545, **enunță că chiar dacă acțiunile agenților sunt legale, în sensul expus supra, caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată, iar dacă acest fapt s-a întâmplat persoana trebuie despăgubită..** Instanța constată că, prin ordonanța Procuraturii ... s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală a lui Topala Sergiu ... că fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii ... este stabilit faptul că Topala Sergiu a fost pus sub învinuire ... instanța de judecată conchide că odată cu adoptarea ordonanței Procuraturii Anticorupție din*

22 Cauza *Topală Sergiu împotriva Ministerului Justiției* privind recuperarea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organului de cercetare penală, dosar nr.2-6544/19, sentința Judecătoriei Chișinău, sediul central, din 25.10.2019.

11.07.2018, prin care s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală a lui Topala Sergiu, reclamantul este în drept să pretindă repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești... Instanța de judecată nu va reține argumentele părții pârâte, precum că încasarea prejudiciului moral, este neîntemeiat, din motiv că reclamantul nu ar fi fost tras la răspundere penală, nefiindu-i atribuit statutul de condamnat, or, nu este neapărat ca persoană, la o anumită perioadă să fi obținut statut de condamnat..."

77. Jurisprudența citată mai sus a fost confirmată de CSJ, care a afirmat "*natura ilegală a acțiunilor organului de urmărire penală se manifestă prin încălcarea principiului general, care impune ca nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere sau supusă unui proces; iar punerea sub acuzare a inculpaților, cu consecința încetării urmăririi penale, echivalează cu urmărirea penală ilegală a acestora.*" (23)
78. Deși, în caz de achitare, Legea nr. 1545/1998 deschide calea pentru ca acuzatul să recupereze daunele și cheltuielile judiciare, această perspectivă nu este pe deplin sigură în cazul în care acuzatul este acuzat de mai multe infracțiuni și achitat doar pentru una sau unele dintre acestea. În această privință, notabilă este următoarea jurisprudență a CSJ: "*Curtea Supremă de Justiție a apreciat în mod critic susținerile instanței de apel în procesul său decizional, potrivit cărora achitarea reclamantului pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la articolul 179 alineatul 1, articolul 287 alineatul 3 din Codul penal, îi conferă acestuia dreptul de a solicita repararea prejudiciului... procesul penal legat de această persoană nu s-a finalizat printr-o sentință de achitare pentru toate capetele de acuzare, ceea ce ar demonstra caracterul ilicit al tuturor acțiunilor întreprinse de organul de urmărire penală și de procuratură pe parcursul acestui proces, dimpotrivă, acesta a avut ca rezultat descoperirea unei infracțiuni și constatarea vinovăției persoanei vinovate. În acest fel, nu este posibilă definirea acțiunilor organului de urmărire penală care ar putea fi considerate ilegale în conformitate cu art. 6 lit. c) din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, procuraturii și instanțelor judecătorești, Legea nr. 1545-XIII din 25 februarie 1998. De asemenea, reclamantul nu a furnizat dovezi că ar fi contestat la judecătorul de instrucție acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală, ale procurorului și că instanța ar fi constatat încălcări sau abateri în cadrul procesului penal. Prin urmare, în materialele cauzei, nu există un act procedural definitiv și irevocabil al judecătorului de instrucție sau al autorității ierarhic superioare, prin care acțiunile organului de urmărire penală au fost considerate ilegale, iar reclamantul ar fi fost achitat în totalitate pentru toate acuzațiile aduse împotriva sa în cadrul procesului penal.*" (24). Astfel, CSJ încearcă să stabilească dacă acțiunea procedurală specifică a fost dispusă cu încălcări ale legii pentru a recupera daunele și cheltuielile de judecată într-o situație în care inculpatul este achitat pentru una dintre acuzații, dar condamnat pentru alta.
79. În conformitate cu articolul 4 din Legea nr. 1545/1998, prejudiciul cauzat prin acțiunile ilegale ale organelor de cercetare penală sau ale instanțelor de judecată nu va fi reparat de stat în cazul împăcării dintre inculpat și partea vătămată, precum și în cazul în care persoana împiedică stabilirea adevărului în cadrul procesului penal sau al examinării judiciare, prin

23 Decizia CSJ din 23 februarie 2022, dosar nr. 2ra1797/21.

24 Decizia CSJ din 14 septembrie 2022, dosar nr. 2ra831/22.

autoincriminare. Cu toate acestea, această dispoziție nu se aplică în cazurile în care persoana s-a autodenunțat, s-a autoincriminat în urma unui tratament violent, a unor amenințări sau a unor acțiuni ilegale.

- 80.** Articolul 4 din Legea nr. 1545/1998 este criticabil, întrucât perspectiva despăgubirii inculpatului de către stat pentru faptele ilicite săvârșite de organele statului nu ar trebui să depindă de persoana care inițiază urmărirea penală sau de faptul că urmărirea se încheie cu împăcarea victimei cu inculpatul sau cu un alt tip de acord. În plus, multe întrebări apar din cauza normelor care limitează perspectiva recuperării costurilor în cazul în care cauza este încetată pe așa-numitele temeiuri de nereabilitare, fără examinarea fiecărui caz în parte din perspectiva caracteristicilor sale specifice.
- 81.** Pentru a compensa costurile suportate în conformitate cu Legea nr. 1545/1998, persoana interesată (achitată) ar trebui să introducă o acțiune în justiție pentru repararea prejudiciului împotriva Ministerului Justiției în termen de 3 ani de la data la care se naște dreptul la repararea prejudiciului (de exemplu, din momentul în care hotărârea de achitare devine definitivă).

Puterea discreționară a instanței în ceea ce privește acordarea cheltuielilor de judecată (limitarea cuantumului cheltuielilor etc.) și criteriile de acordare a costurilor și cheltuielilor

- 82.** Articolul 229 din CPP lasă instanței o marjă largă de apreciere în decizia privind persoana de la care trebuie recuperate cheltuielile judiciare:

"(2) Instanța de judecată poate obliga condamnatul să recupereze cheltuielile judiciare, cu excepția sumelor plătite interpreților, traducătorilor, precum și apărătorilor în cazul asigurării inculpatului cu avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, atunci când aceasta o cer interesele justiției și condamnatul nu dispune de mijloacele necesare.

(3) Instanța poate elibera de plata cheltuielilor judiciare, total sau parțial, condamnatul sau persoana care trebuie să suporte cheltuielile judiciare în caz de insolvabilitate a acestora sau dacă plata cheltuielilor judiciare poate influența substanțial asupra situației materiale a persoanelor care se află la întreținerea lor.

(4) În cazul în care mai multe persoane sunt condamnate în aceeași cauză, cheltuielile judiciare se împart în funcție de vinovăția acestora, de gradul de răspundere și de situația materială a fiecăreia dintre ele."

- 83.** Astfel, atunci când decide chestiunea "cât să colecteze" și "din contul cui", legea oferă judecătorului o marjă de apreciere foarte largă, acordând posibilitatea de a recupera costurile integral sau parțial din contul inculpatului, al părții vătămate sau al statului. Legea menționează că instanța va lua în considerare criterii precum vinovăția (fără a preciza însă că aceasta se referă la vinovăția în săvârșirea infracțiunii sau la culpa procesuală a participantului la procesul penal pentru orice act procedural), gradul de răspundere al fiecărui participant la proces, în cazul în care cheltuielile judiciare sunt rezultatul unui mixt din părțile de răspundere a inculpatului, a unui organ al statului sau a părții vătămate. Condiția materială a condamnatului este, de asemenea, un criteriu important în procesul decizional privind recuperarea cheltuielilor din contul acestuia, precum și caracterul

rezonabil al cheltuielilor solicitate. În practică, instanțele nu ezită să reducă valoarea sumelor solicitate, în special onorariile avocaților, atunci când acestea sunt considerate excesive sau inutile.

84. În urma discuțiilor din cadrul focus-grupurilor, s-a confirmat faptul că, în cazul în care inculpatul este acuzat de mai multe infracțiuni, iar pentru unele este condamnat, iar pentru altele - achitat, cheltuielile judiciare sunt colectate numai în legătură cu infracțiunea pentru care persoana a fost condamnată.

Cine decide dacă costurile sunt recuperabile? Orice decizie privind recuperarea costurilor este supusă unei căi de atac?

85. În cazul în care cauza penală se încheie la faza de urmărire penală, în conformitate cu articolul 285 alineatul (6) din Codul de procedură penală, procurorul, odată ce urmărirea penală a încetat, soluționează mai multe chestiuni, inclusiv recuperarea cheltuielilor judiciare. Ordonanța procurorului poate fi contestată în fața judecătorului de instrucție.
86. După examinarea cauzei penale în instanță, dacă aceasta din urmă fie încetează procesul pe temei de nereabilitare, fie adoptă o hotărâre de condamnare, poate, de asemenea, să dispună recuperarea cheltuielilor din contul persoanei condamnate. Hotărârea instanței de fond este supusă recursului.
87. În cazul în care acuzatul este achitat sau cauza este clasată pe motiv de reabilitare, fostul acuzat (achitat, adică reabilitat) poate iniția o acțiune civilă împotriva Ministerului Justiției (statul) în fața instanței de fond pentru a recupera prejudiciul cauzat și cheltuielile judiciare suportate în cadrul procedurii penale. Hotărârea instanței de fond este supusă recursului. În toate aceste cazuri, reclamantul poate solicita și beneficia de asistență juridică garantată de stat (asistență juridică).
88. Legea nu stabilește limite maxime sau minime explicite în ceea ce privește acordarea sau reducerea sumelor solicitate cu titlu de cheltuieli de judecată: instanța este ghidată de caracterul rezonabil și necesar al acestora.

Ar trebui să existe o prezumție pro sau contra acordării cheltuielilor de judecată?

89. În jurisprudența sa, CSJ a afirmat: "*Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală a persoanei acuzate, precum și hotărârea de achitare a persoanei pe motiv că fapta comisă nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii conferă persoanei dreptul de a solicita repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală.*" (25). De aici rezultă un drept cvasi-automat, sau cel puțin o prezumție, ca persoana achitată să fie despăgubită, indiferent dacă acțiunea procedurală prin care drepturile sale au fost limitate a fost ilegală sau nu. Astfel, atunci când decide cu privire la acordarea de despăgubiri și cheltuieli, instanța ar trebui să se concentreze asupra mărimii sumelor

solicitate sau asupra legăturii de cauzalitate dintre actul procedural considerat ilegal și sumele solicitate cu titlu de cheltuieli judiciare.

- 90.** Autorul consideră că o astfel de abordare ridică numeroase probleme. Din jurisprudența CtEDO nu rezultă că ar trebui să existe o prezumție privind compensarea sau nu a cheltuielilor de judecată în funcție de rezultatul cauzei penale (achitare sau condamnare), ci că fiecare caz trebuie evaluat individual: chiar și în cazul condamnării inculpatului, putea fi aplicată o măsură de detenție preventivă, contrară articolului 5 din CEDO, ca urmare - acordarea de compensații fiind necesară (26).

III. Concluzii și recomandări

- 91.** Aspectele care suscită cea mai mare atenție în materie de cheltuieli judiciare, în lumina cadrului juridic național și a jurisprudenței din Republica Moldova, sunt:

- 1) ce alte tipuri de costuri, care în prezent nu sunt prevăzute de lege sau nu sunt admise de instanțe în practică, ar trebui să fie considerate cheltuieli judiciare și, prin urmare, să fie recuperabile?
- 2) Cum pot fi cuantificate anumite tipuri de costuri astfel încât acestea să poată fi facturate practic și eficient?
- 3) De la cine ar trebui recuperate costurile în anumite situații speciale (în cazul încetării procedurii penale; în cazul decesului persoanei condamnate; în cazul unui infractor minor; în cazul în care partea vătămată își retrace plângerea preliminară sau în cazul acordului de împăcare între părți; etc.)?

- 92.** Cadrul de reglementare, în general, și CPP, în special, cu privire la cheltuielile judiciare în cauzele penale este, în ansamblu, suficient pentru a rezolva majoritatea problemelor potențiale care ar putea apărea în practică în legătură cu compensarea cheltuielilor judiciare suportate de participanții la procedurile penale. Cu toate acestea, interpretarea restrictivă a legii de către instanțe, în special a articolului 227 din CPP, nu permite recuperarea anumitor categorii de costuri care par a fi justificate și care pot apărea pe măsură ce timpul, mijloacele tehnice etc. evoluează. În același timp, este necesară o reînnoire a temeiului juridic, de exemplu, reînnoirea Hotărârii Guvernului nr. 270 din 15.03.2006, care ar actualiza și/sau ar stabili anumite tarife fixe pentru anumite categorii de costuri (de exemplu, aducerea forțată a martorului, lipsa salariului martorului din cauza participării sale la ședințele de judecată sau la alte acte procedurale) suportate de persoanele fizice - participanți la procesul penal.

O eventuală revizuire a cadrului de procedură penală ar putea fi realizată în ceea ce privește:

26 În conformitate cu Legea nr. 145/1998, despăgubirile care trebuie acordate persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală includ prejudiciul moral și prejudiciul material, acesta din urmă incluzând și cheltuielile judiciare.

- Modernizarea dispozițiilor CPP privind cheltuielile judiciare prin extinderea listei de cheltuieli recuperabile sau prin indicarea naturii/categoriei de cheltuieli care sunt recuperabile (de exemplu, cheltuieli directe etc.)

- Specificarea părților la procedurile penale care trebuie să suporte cheltuielile judiciare în situații specifice care nu sunt acoperite în prezent de CPP (CPP din România ar putea servi drept exemplu);

- Reglementarea cuantificării cheltuielilor în legislația secundară (Metodologii ale Procuraturii privind cheltuielile organelor de justiție penală, Recomandări ale Uniunii Avocaților (care sunt în curs de realizare), Metodologii elaborate de Ministerul Justiției pentru calcularea cheltuielilor suportate de martori, traducători, experți și alți participanți la procedurile penale).

93. Legea nr. 1545/1998 este învechită și depășită de jurisprudența instanțelor naționale, include norme confuze care nu rezonează cu principiul legalității. Prin urmare, aceasta trebuie înlocuită cu un alt cadru juridic care să reglementeze cazurile de cheltuieli judiciare suportate de persoanele acuzate care nu au fost achitate sau în alte cazuri în care prezumția de nevinovăție nu a fost infirmată, drepturile fundamentale ale persoanelor au fost grav restricționate. În prezent, un astfel de proiect de lege este în curs de elaborare. Clasificarea temeiurilor de încetare a urmăririi penale în "reabilitare" și "nereabilitare" ridică multe probleme din perspectiva principiului prezumției nevinovăției. Încetarea cauzei penale pe temeiuri de "nereabilitare" nu ar trebui să însemne în mod automat că fostul inculpat nu ar avea dreptul de a recupera anumite cheltuieli judiciare efectuate în cadrul cauzei penale în care prezumția nevinovăției nu a fost infirmată. Rezolvarea problemei privind atribuirea cheltuielilor judiciare ar fi mai justă dacă fiecare caz ar fi evaluat individual și nu ar fi etichetat automat ca fiind unul de "nereabilitare".

94. Interpretarea cadrului juridic cu privire la cheltuielile judiciare în cadrul unei cauze penale nu poate fi făcută separat de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care este în continuă evoluție. Atunci când se recuperează cheltuielile judiciare, ar trebui să se țină seama, în special, de principiul prezumției nevinovăției.

95. Deși normele CEDO nu prevăd o prezumție privind recuperarea cheltuielilor judiciare, jurisprudența instanțelor moldovenești a stabilit o astfel de prezumție în favoarea persoanei care a avut un rezultat pozitiv în cadrul procedurilor penale, ceea ce nu contravine jurisprudenței CtEDO.

96. Legea acordă judecătorilor moldoveni o marjă largă de apreciere atunci când decid cu privire la problema costurilor, mărimea acestora și persoana de la care ar trebui să fie colectate. Cu toate acestea, trebuie manifestată o mare prudență în ceea ce privește colectarea cheltuielilor din contul părinților minorului condamnat, al succesorilor condamnatului decedat, în cazul în care aceștia nu participă la cauza penală în care se decide chestiunea cheltuielilor judiciare.

97. Deși jurisprudența CSJ privind cheltuielile judiciare poate fi identificată, aceasta se referă numai la normele CPP care sunt frecvent aplicate. Conținutul normelor juridice care sunt cu adevărat problematice (articolul 228 alineatul (2), articolul 228 alineatul (4) din CPP, articolul 229 alineatele (5-7) din CPP) sau care sunt susceptibile de o interpretare ambiguă (articolul 227 alineatul (2) punctul 5 din CPP) rămâne confuz și trebuie clarificat, de preferință de către instanța supremă. În același timp, motorul de căutare a

jurisprudenței CSJ ar trebui îmbunătățit, în special pentru a permite/facilita identificarea jurisprudenței prin cuvinte-cheie și articole de lege. Merită menționată apariția destul de recentă, după exemplul CtEDO, a fișelor tematice elaborate de aparatul CSJ: activitatea în această direcție ar trebui încurajată

Anexa 1. Întrebări pentru discuțiile focus-grup

1. Care costuri/cheltuieli (pentru care acțiuni/acte procedurale) sunt în practică mai dificil de cuantificat/stabilit?
2. În ce condiții se solicită recuperarea cheltuielilor de traducere, ținând seama de cerințele articolului 6 § 3 (e) din CEDO - dreptul persoanei acuzate - "e) de a beneficia de asistența gratuită a unui interpret dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere?"
3. Care sunt cele mai frecvente probleme întâlnite în activitatea practică privind recuperarea cheltuielilor de judecată în cauzele penale;
4. În cazul în care, printr-o hotărâre judecătorească, inculpatul este condamnat pentru o acuzație, dar achitat pentru o altă acuzație, acesta trebuie să suporte toate cheltuielile ocazionate de procesul penal sau o parte din acestea?
5. Articolul 227 alineatul (2) din Codul de procedură penală (CPP) enumeră costurile în cauzele penale, iar punctul 5 spune "5) cheltuite în legătură cu îndeplinirea acțiunilor procesuale în cauza penală.": Considerați că cadrul juridic existent este suficient sau ar trebui modificat pentru a permite statului să colecteze alte costuri și cheltuieli judiciare, în plus față de cele enumerate în mod expres la articolul 227 alineatul (2) punctul 1 din CPP (plătite sau care urmează să fie plătite martorilor, părții vătămate, reprezentanților acestora, experților, specialiștilor, interpreților, traducătorilor și asistenților procedurali; 2) cheltuite pentru păstrarea, transportul și investigarea corpurilor delictive; 3) care trebuie plătite pentru asistență juridică; 4) cheltuite pentru restituirea valorii obiectelor deteriorate sau distruse în procesul de efectuare a expertizei judiciare sau de reconstituire a evenimentelor)?
6. Ce costuri/cheltuieli dintr-o procedură penală nu sunt colectate în practică, dar ar fi corect să fie colectate de la persoana condamnată?
7. Cum vedeți cuantificarea financiară a unei cauze penale în scopul recuperării ulterioare a costurilor: în funcție de timpul petrecut de procuratură/instanță pentru examinarea/rezolvarea cauzei penale, în funcție de gravitatea infracțiunii imputate sau în funcție de alți factori?

8. Credeți că este corect și binevenit să transpunem principiul "cel care pierde plătește" din procedura civilă în procedura penală? Sau statul ar trebui să suporte/asume anumite cheltuieli judiciare avansate în cauzele penale? De ce?
9. Ar trebui să existe o prezumție pro sau contra acordării cheltuielilor de judecată?
10. Ar trebui ca legea să stabilească criterii de atribuire a costurilor?
11. Ar trebui să se țină seama de situația personală a pârâtului (de exemplu, venit, număr de persoane aflate în întreținere, handicap, probleme de sănătate, inclusiv sănătate mintală, vârstă etc.) sau ar trebui să existe situații de scutire de costuri? Dacă da, pe baza căror criterii?
12. Ar trebui să poată fi recuperate cheltuielile efectuate personal atunci când pârâtul beneficiază și de asistență judiciară?
13. Ce posibilități de contestare a cuantumului costurilor ar trebui să fie aplicabile?
14. Dacă persoana acuzată este achitată, credeți că ar fi corect ca partea vătămată, și nu statul, să suporte anumite costuri ale procedurilor penale?

Codul de procedură penală al Republicii Moldova

Articolul 227. Cheltuieli judiciare.

- (1) Cheltuielile judiciare sunt cele efectuate în conformitate cu legea pentru a asigura buna desfășurare a procedurilor penale.
- (2) Cheltuielile judiciare includ sumele:
 - 1) plătite sau care urmează să fie plătite martorilor, părții vătămate, reprezentanților acestora, experților, specialiștilor, interpreților, traducătorilor și asistenților procedurali;
 - 2) suportate pentru conservarea, transportul și examinarea obiectelor infracțiunii;
 - 3) care urmează a fi plătite pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat;
 - 4) cheltuite pentru restituirea contravalorii obiectelor deteriorate sau nimicite în procesul de efectuare a expertizei judiciare sau de reconstituire a faptei;
 - 5) suportate în legătură cu efectuarea acțiunilor procedurale în cauza penală.
- (3) Cheltuielile judiciare se plătesc din sumele alocate de stat dacă legea nu prevede altă modalitate.

Articolul 228. Compensarea cheltuielilor suportate de persoanele participante la procesul penal.

- (1) În modul prevăzut de legea procesuală penală, din sumele alocate de stat vor fi compensate următoarele cheltuieli judiciare suportate de către martori, partea vătămată, partea civilă, asistenții procedurali, interpreți, traducători, experți, specialiști, reprezentanții legali ai părții vătămate, ai părții civile:
 1. cheltuielile făcute în legătură cu prezentarea la citare în organul de urmărire penală și în instanță;
 2. cheltuieli de cazare;
 3. salariul mediu pentru întreaga perioadă de participare la procesul penal;
 4. cheltuielile de reparare, restabilire a obiectelor care au fost deteriorate în urma utilizării lor în cadrul acțiunilor procesuale la cererea organului de urmărire penală sau a instanței.
- (2) Organele, întreprinderile, instituțiile și organizațiile de stat sînt obligate să păstreze salariul mediu pentru toată perioada de timp în care partea vătămată, reprezentantul ei legal, asistentul procedural, interpretul, traducătorul, specialistul, expertul, martorul au participat în procesul penal la citarea organului de urmărire penală sau a instanței.
- (3) Expertul și specialistul au, de asemenea, dreptul la rambursarea costului materialelor care le aparțin și care au fost utilizate în îndeplinirea sarcinii lor.

- (4) Expertul, specialistul, interpretul și traducătorul au dreptul la o recompensă pentru îndeplinirea obligațiilor lor, cu excepția cazurilor în care au îndeplinit sarcina în cadrul atribuțiilor lor de serviciu.
- (5) Cheltuielile suportate de persoanele menționate la alin.(1) vor fi recuperate la cererea acestora în baza unei hotărâri a organului de urmărire penală sau a instanței în mărimea stabilită de legislația în vigoare.

Articolul 229. Plata cheltuielilor judiciare.

- (1) Cheltuielile judiciare sînt suportate de condamnat sau sînt trecute în contul statului.
- (2) Instanța de judecată poate obliga condamnatul să recupereze cheltuielile judiciare, cu excepția sumelor plătite interpreților, traducătorilor, precum și apărătorilor în cazul asigurării inculpatului cu avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, atunci cînd aceasta o cer interesele justiției și condamnatul nu dispune de mijloacele necesare. Achitarea cheltuielilor judiciare poate fi suportată și de condamnatul care a fost eliberat de pedeapsă sau căruia i-a fost aplicată pedeapsă, precum și de persoana în privința căreia urmărirea penală a fost încetată pe temeiuri de nereabilitare.
- (3) Instanța poate elibera de plata cheltuielilor judiciare, total sau parțial, condamnatul sau persoana care trebuie să suporte cheltuielile judiciare în caz de insolvabilitate a acestora sau dacă plata cheltuielilor judiciare poate influența substanțial asupra situației materiale a persoanelor care se află la întreținerea lor.
- (4) În cazul în care mai multe persoane sunt condamnate în aceeași cauză, cheltuielile judiciare se împart în funcție de vinovăția acestora, de gradul de răspundere și de situația financiară a fiecăreia dintre ele.
- (5) În cazul încetării urmăririi penale în urma împăcării părții vătămate cu învinuitul, inculpatul, instanța de judecată poate trece cheltuielile judiciare în sarcina părții vătămate, a învinuitului, inculpatului sau numai a uneia din părți..
- (6) În caz de deces al condamnatului pînă la intrarea în vigoare a sentinței, cheltuielile judiciare nu pot fi puse în sarcina succesorilor lui.
- (7) În cazul condamnaților minori, pot fi obligați la achitarea cheltuielilor judiciare părinții sau tutorii minorului condamnat dacă se constată că ei au avut neajunsuri serioase la îndeplinirea obligațiilor lor față de minor."

Articolul 285. Încetarea urmăririi penale.

.....

- (2) Încetarea urmăririi penale are loc în cazurile de nereabilitare a persoanei, prevăzute la art. 275 pct. 4)–9) din prezentul cod, precum și dacă există cel puțin una din cauzele prevăzute la art. 53 din Codul penal sau dacă se constată că:

1) plîngerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată, a fost încheiată o tranzacție în cadrul procesului de mediere sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plîngerii prealabile sau legea penală permite împăcarea;

2) persoana nu a împlinit vârsta pentru a fi trasă la răspundere penală;

3) persoana a săvîrșit o faptă prejudiciabilă fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical.

Articolul 275. Circumstanțe care exclud urmărirea penală.

Urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care:

....

4) a intervenit termenul de prescripție sau amnistia;

4¹), fapta constituie o contravenție;

5) a intervenit decesul făptuitorului;

6) lipsește plîngerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe, conform art.276, numai în baza plîngerii acesteia sau plîngerea prealabilă a fost retrasă;

7) în privința unei persoane există o hotărîre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri;

8) în privința unei persoane există o hotărîre neanulată de neîncepere a urmăririi penale, de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a procesului penal pe aceleași acuzații;

9) există alte circumstanțe prevăzute de Codul penal care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală."

Codul penal al Republicii Moldova

Articolul 53. Liberarea de răspundere penală.

Persoana care a săvîrșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală de către procuror în cadrul urmăririi penale și de către instanța de judecată la judecarea cauzei în cazurile:

- a) minorilor;
- b) tragerii la răspundere contravențională;
- c) renunțării de bună voie la săvîrșirea infracțiunii;
- d) cîință activă;
- e) schimbare a situației;

- f) liberării condiționate;
- g) prescripției de tragere la răspundere penală.

Legea nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești

Art. 1. - Prezenta lege constituie actul legislativ de bază care reglementează cazurile, modul și condițiile de răspundere patrimonială a statului pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești.

Art. 2. - (1) În sensul prezentei legi, se definesc următoarele noțiuni:

acțiuni ilicite - acțiuni sau inacțiuni ale organului împuternicit să examineze cazurile cu privire la contravenții, ale organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată, care exclud vinovăția acestora, al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată, (erori) ori fapte ale persoanelor cu funcție de răspundere din organul de urmărire penală sau din instanța de judecată, manifestate prin încălcarea intenționată a normelor procedurale și materiale în timpul procedurii penale sau contravenționale (infrațiuni);

Art. 3. - (1) În conformitate cu prevederile prezentei legi, se repară prejudiciul material și moral cauzat unei persoane fizice sau juridice ca urmare a:

a) reținerii ilegale, aplicării ilegale a măsurilor preventive sub formă de arest, de declarație de a nu părăsi localitatea sau țara, tragerii ilegale la răspundere penală;

(b) condamnării ilegale, confiscării ilegale a averii, supunerii ilegale la muncă neremunerată în folosul comunității;

(c) efectuării ilegale, în cazul urmăririi penale ori judecării cauzei penale, a percheziției, ridicării, punerii ilegale sub sechestru a averii, eliberării sau suspendării ilegale din lucru (funcție), precum și în urma altor acțiuni de procedură care limitează drepturile persoanelor fizice sau juridice;

(d) supunerii ilegale la arest contravențional, reținerii contravenționale ilegale sau aplicării ilegale a amenzii contravenționale de către instanța de judecată;

e) efectuării măsurilor speciale de investigații cu încălcarea prevederilor legislației;

f) ridicării ilegale a documentelor contabile, a altor documente, a banilor, a ștampilelor, precum și în urma blocării conturilor bancare.

(2) Prejudiciul cauzat se repară integral, indiferent de culpa persoanelor cu funcție de răspundere din organele de urmărire penală, din procuratură și din instanțele judecătorești.

Art. 4. - (1) Prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite specificate în prezenta lege nu se repară de către stat în cazul împăcării bănuțului, învinutului, inculpatului cu partea vătămată, precum și în cazul în care persoana, în procesul urmăririi penale sau cercetării judecătorești, împiedică, prin autodenunț, stabilirea adevărului.

(2) ezența în acțiunile persoanei fizice a autocalomniei, autodenunțului se stabilește de către organele de urmărire penală, ale procuraturii sau de către instanța judecătorească.

(3) Prevederile prezentului articol nu se aplică cazurilor în care persoana fizică s-a autocalomniat, autodenunțat în urma unui tratament violent, a aplicării amenințărilor și a altor acțiuni ilicite.

Art. 5 - (1) Cauzele cu privire la repararea prejudiciului material și moral se examinează în conformitate cu normele de procedură civilă în vigoare. Organul care reprezintă statul în instanța de judecată pe această categorie de cauze este Ministerul Justiției.

(2) Cererea de chemare în judecată privind repararea prejudiciului se depune în termen de 3 ani de la data apariției dreptului la repararea prejudiciului.

Art. 6. - Dreptul la repararea prejudiciului, în mărimea și modul stabilite de prezenta lege, apare în cazul:

- a) sentința de achitare devine definitivă și irevocabilă;
- b) Dreptul la repararea prejudiciului, în mărimea și modul stabilite de prezenta lege, apare în cazul;
- c) adoptării de către instanța judecătorească a hotărîrii cu privire la anularea arestului contravențional în legătură cu reabilitarea persoanei fizice;
- d) adoptării, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art. 313 alin.(5) din Codul de procedură penală, în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații.

Art. 7. În cazurile menționate la art. 3 alin. (1), persoanei fizice sau juridice i se compensează sau i se restituie:

- a) salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privată în urma acțiunilor ilicite;
- (b) pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii sub arest ;
- (c) averea (inclusiv depunerile bănești și dobînzile aferente, obligațiile împrumuturilor de stat și cîștigurile aferente) confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească sau ridicată de organul de urmărire penală, precum și averea sechestrată ;
- d) amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare și cheltuielile de judecată suportate de persoana fizică în legătură cu acțiunile ilicite;
- (e) sumele plătite de acesta pentru asistență juridică;
- (f) cheltuielile pentru tratamentul ei, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării);
- g) cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul procuraturii sau în instanța judecătorească.